

originaluppteckning.

ACC. N:R M. 8592:1-14.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
Uppteckningsår: inl. och avskr. 1941. Född år ; Fru Alstad

Göra malt. s.1-14.

Drickestunnagåta. s. 14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

avskrift.

ACC. N:R M. 8592:1-10.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
Uppteckningsår: inl. o. avskr. 1941. Född år i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Göra malt. s. 1-10.

Drickestunnagåta. s. 10.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. M. 8592: 1.

Landskap: Skåne
Härad: Skytts
Socken: Fru Alstad
Uppteckningsår: inl. 1941

Upptecknat av: Olof Christoffersson
Adress: Långåkra, Fru Alstad
Berättat av: Bengt Holmberg
Född år ..... i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Göra malt

anteckning efter berättelse av gamla Bengt Holmberg
död för ett tiotal år Han bodde i Fru Alstad och var född der.

Gott=bra sexradigt korn slogs i " bryggetyngan " vilken var plaserad uti å gårdsplatsen. Sedan slog man så mycket vatten derpå så att det gick litet öfver säden. Detta fick nu stå orördt ett helt dyng varefter man lättade på " tappaschricken " eller " tappastaven " så att vattnet kunde avrinna utan att kornet medföljde genom " skrickehalled i tyngebonnen ". Då kornet blivit riktet " vannronned " bars det opp på loftet och lades i en höj som samman klappades och täktes med " säcka o lappa täcken " så att det kunde taga värme och "gryss" (gro). Det fick likväl efter ses så att det icke blef allt för varmt så att det blef skadat. Så snart det var tillräckligt " grydd " (grodd) vilket ej tog mera än tredyng ty fick det slå "vidare " blev ej malt sätt nog, utjemnades det på loftet så att det kunde " svalna " och torka något dock fick det passas så det ej " mulade " (möglade). Så snart det var utsvalnadt och kallt lades det på " malteflagarne " over kölnan vari det helst skulle eldas med pileträ som gaf lagom värme och gav god ej illeluktande rök. " Malteflagorne " voro av bräder med tätt om tätt bårrede holl som slap röjen ing so den kunne gå igennem det derpå udbredde gryggde kornet.

Under tiden det låg på malteflagorna till s.k. bränning, vilket egentligen bara var rökning och torkning måste det röres ett par gånger dagligen med händerna så att det ej blef s.k. " svidd " ty då gav det (maltet) en illa bismak. Detta malt-rörandet var ett mycket svårt arbete ty (sade Anders Nilson

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8592:2.

Landskap: Skåne ..... Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Skytts ..... Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad ..... Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941. .... Född år ..... i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stormens kvinna) då de kommo ut ur den af rök fulle malttorkan voro öggonen rent " förpöjede so de runno " tårades. Eldningen varade ej så länge ett dyng eller så, men röken och värmen fick stå kvar tills maltet var tort, och maltet fick kvarligga tills det blef svalt och måste dagligen omröras med händerna.

Utaf hemmagjort malt blef det s.k. " ånjär " (ofvanjäst) vid bryggningen sade gamle Per Person.

Innan det kunde bryggas dricke måste maltet malas vilket i äldre tider alltid skedde å s.k. handkvarnar på slutet också å vanliga möllor. Å sådana kvarnar mals också i äldre tider säd till brödbakning. De älsta från sten och bronsåldern brukliga kvarnarne krossades ~~krossades~~ ju säden till mjöl i en slitränna som uppkommet genom att en lös rund gråstenslöpare dragets fram och åter. Senare under såväl brons som järnåldern kommo roterande gråstenar i bruk i vars underligare ses ett 8 cm vigt och lika djupt hål vari ett trähandtag i form av ett T (te) som gick igenom den med hål i mitten försedda gråstensöfverliggaren hade. Med detta teformade handtag vreds överliggaren runt ovanpå underligaren vari det nedersta av det teformade handtaget hade stöd i underliggarens mitthål. Handtaget var flataktigt i överliggarens " kvarnya " eller hål så att säden derigenom kunde " norrstöfves " så småningom med litet åt gången tagit i handen. Senare blev det en kvarnstång som med en pek var fäst i överlöparens ena kant och dess andra ända satt i ett fast hål i en loftbjelke. Denna uppfinning är redan gjord medan det begagnades granistennar under brons och järnåldern vilket ett fynd visar som gjorts å Tofta

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8592:3.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941 Född år i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gård i Fuglie. Se mitt foto av en runsten och fyra sådana granitkvarnstenarna å sidan 425 i andra uppl. och sidan 669 i tredje uppl. av min Skytts härads bok.

När man nu drog i stängen ner vid kvarnstenen hade man kraft att sätta densamma i roterande rörelse genom att drage kvarnstäng- en rundt. Man fick då passa på att mata kvarnen med ena handen medan draget var vid andra sidan. Så anordnade handkvarnar med träbure ofta försedd med "melring" av lera har funnits i bruk så att jag varit med flera gånger och malet på en sådan, vilket dock hade stenring (eller "melring") uthuggen i underliggaren, som far fått i gudmorsgåva år 1813 han var född den 24/12 1812 i Simlinge. Då far flyttade till Fru Alstad fick han maltkvarnen och dess träbura med sig, vilket senare dock nu är sönderslaget men kvarnstenarna har jag ännu i stenröset i Trägården. Jag har också en annan maltkvarn med bure. Denna kvarn dragas med svingel som med järnaxelens öfre ända är fäst i en bjelke och dess nedra gripar om " sejled " liksom vid stubbemöllarna omtalats, den matades av en bing. Alla maltkvarnar gick på " sejlelån " så hade likväl ej Toftagårds granitkvarnstenen gjort.

Det måste likväl vara två till att kunna draga en sådan maltkvarn ändock den gick på " sejled ". Maltet maldes alltid vid " löjtans skinn " eller ljus om kvällarne och blott så mycket åt gång- en som åtgick till en bryggd. Det var ett rätt både stuft och mödo- samt arbete. Man skulle nemligen på älsta sorten som drogs med stång vara rätt påpasslig om man skulle kunna med vänstra handen taga maltet i en " skäppekorr " gjord av halm och sen lägga det i kvarn " yjed " innan den derom rundgående dragstängen kom och

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8592:4

Landskap: Skåne ..... Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Skytts ..... Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad ..... Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941. .... Född år ..... i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

slog till handen så att maltet " flö ud ad galled ".

Ehuru det var ett rätt " knipigt " och ansträngande arbej så hade de gamle likväl tid att " dejto " " löjliga o rolia " gåtor om allt arbete som i gamla dagar förrättades. Så skulle ju också maltkvarnen hafva sin syniska gåta. Flickorna berättade dessa gåtor utan att en enda gång tänka något illa dervid och utan att anses sig vara " fule i flabben ".

En gammal kvarngåte lydde:

"I natt har ja vaged i holled har ja raged
 Rägt med två grenar. O smägt me två stena.
 O gumped me röfven. O hängt etter me lännera."

Då maltet var malet var det färdigt att brygga öl och dricke av vilket i gamla dagar gick till på följande vis.

När drickesbryggningen skulle förrättas uppställdes attrial-
 jen i " nästa sterset ". Då " bryggofoden ", som bestod av ett klyfvuxet tvärstycke vilket var vackert tillhugget och försedd med " treben " (fötter), var uppställd i köket sattes derpå " bryggekared " vilket i bottnen hade en, ett tum stort runt hål vari " tappestaven " eller " bryjetappen " skulle sättas. Bryggekaret såväl som " tappestaven " skulle vara väl skällade hälst med enris i skällvattnet. Sedan flätades tre rätt tjocka " bryjeviskar " av råghalm med hål i vikningen till bryggetappen eller tappastaven som den kallades som skulle trädde derigenom ner genom hålet i bryggekaret vari halmviskorna lagts för att tappastaven skulle kunna tätne hålet fullständigt. Dessa halmviskorna skulle först vara välskällade liksom de två eller tre gråstenarna som lades ovanpå halmviskorna för att hålla dem tätt utmed bryggekarets botten varest de två halmviskorna voro lagda

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8592:5.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941. Född år i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

utmed sidorna och den översta mot mitten av karet. Dessa halmviskar skulle ju göra " yde " (eller skål) för sil så att ej maltet tätnade den svaga öppning som uppstod när " Jörretappen " eller tappestaven " lättades " eller linnades så att det började ränna av " bryjatyngan " ner i en "övebal" av trä som ställts mellan de två yttersta " benen " av " bryjefoden ".

När så hela " bryjaristälningen " var uppsatt slogs det i " bryjatyngan " en skäppa malt, eller mindre om ej bryggden skulle vara stor, och till en skäppa malt togs ibland en " hänfull " humle. Det var dock ytterst sällan att humle användes ty drickat blev därav " bjest ". Pirkom eller Purkom (Hyperikom) och pons skall också varit begagnade härtill, men jag har aldrig träffat någon som varet med derom. Sedan maltet var lagt i bryggetonnan slogs det deröver en tre eller fyra spannar kokande vatten, vilket skulle stå och " träcka " en tre eller fyra timmar. Under tiden var bryggaretunnan väl överhöljd med gamla dynvar o.d. för att hålla värmen. När malt och vatten blandningen stått och träckt tillräckligt " löftades jörretappen " eller tappestaven litt så att bryggningen kunde rinna ner genom den öppningen som uppstod vid lättande av " täppastaven " eller jörretappen ner i träbaljan under " bryjekared ". Så snart övre baljan var full av " vörten " tätades " tappestaven " medan baljan tömdes i " jörretönnan " sen sattes den åter under bryggetonnan och " tappestaven " lättades åter. Så snart bryggetunnan var avrunnen slogs åter något kokande vatten på maltet som åter skulle stå och träcka någon timma innan " tappestaven " linnades. Detta dricke kallades " etterdricka ".

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8592:6

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christofferssoh
 Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941. Född år i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När det skulle bryggas öl, vilket i allmänhet blott brukades till Julhögtiden och till familjehögtider såsom bröllop, barndop, begravningar, mårtensgillen och dylika tillfällen. Då togs det första som runnet ur bryggetunnan särskilt till öl. Detta första avrunna kallades "vört" eller "ört" och smakade mycket gott dock måste man akta sig så man ej drack mycket av detsamma ty då kom magen i olag. Denna "vörten" slogs i särskilt "jörretynga", för att förvandlas till öl som blev mycket gott och sött samt ofta så tjockt att det sammanklibbade munläpparna, men ej alls rusgifvande. Drickat härefter kallades "mellomdricka" och det sisttagna "etterdricka".

Skulle det ej bryggas öl togs i allmänhet allt drickat tillhoppa och slogs i "jörretyngan" som skulle plaseras å ett varmt ställe och måste därför ofta under vintern ställas inne i stugan. Man var då man sovit för natten lite "otili" eller ej som man borde vara efter att hava inandat jästgasarna. Då allt drickat var "stod" i "jörretyngerna" skulle det sättas "jær ti so de kunne jesa". Härtill brukades från förra bryggden tillvaratagen "jäst" kallad "bärma" vilken förvarades från ena bryggden till den andra i en "lerkrocka". Ibland ville det dock ej jesa, då togs det lite "böljeskum" i en torfgrav vid den sidan av grafven der "böljorna" slog emot.

När jästen tillsattes skulle det röras riktigt om i "jörretyngan" så att drickat och jäst kunde bli välblandade, ja man skulle röra så det skummade, derefter skulle jorretunnan väl överhöljes så att den höll lagom värme. Det skulle omröras flera gånger under tiden det stod till jäsning ett dyng eller något mera så att drickat blev riktigt utjäst innan det "tvilnades" på

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8592:7.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941. Född år i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

drickestunnorna annars hände att det sprängde upp "spången" av tunnan.

Drickestyngarne skulle vara gjorda av "ejestafrar" o bånade me pileträbån" samt vara försedda med ett fyrkantigt hål å sidan kallad "sprud" eller "sprudhollet". Till detta tunnåll skall det vara eketrälock som skulle med en 8 cm kant gå utöver "sprudhollet". I ena gaveln var borrarat ett hål några cm från nedersta kanten så att drickat kunde tappas rent av tunnan och ej bli blandad av bärma ändock något "bärma" följt med drickat i tunnan. I detta hål var isatt en s.k. "drickeskrick" me drickestapp i "båda" gjorde av "birketrä". Drickestunnorna voro plaserade å "tyngfoden" eller "drickestyngfoden" vilken var gjord så att tunnan passade däri. Den stod på fyra "ben" (eller fötter) och var ibland vackert gjort och försedd med årtal. Så t.ex. hade jag bland de många föremål jag hade på Baltiska historiska lantbruksutställningen en med årtalet 1813 från Signestorpsgård Gislöf socken. Denna dricksfat är nu å Svaneholms museum. Av drickestunnor fanns det såväl hel- som halftunnor som fjeringar.

Före drickats "tvilnande" på drickestunnorna skulle de vara riktet väl skållade och "svalnade". Vid skållningen brukades att lägga en "eneryssla" i tunnan om någon sådan kunde anskaffas, innan det kokande vattnet slogs på varefter tunnans lock pålades. "Eneryslor" köptes av kringvandrade gamla gubbar som gick ikring och sålde dylikt ty här på orten växte ej enebuskar. När skållvattnet gjort värkan skakades drickestunnan varefter vattnet "avhållades" och tunnan sjöljdes med rent kallt brunsvatten. Sen var tunnan färdig att tvilna drickat på. Det fanns även en löjlig gåta härom. "Buen mod buen o de långa in". När pigan

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8592:8.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941. Född år i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

måste lägga sig med magen mot drickestunnan och sticka hand och arm in i tunnans för att göra den ren.

När drickat var utjäst i "jorretyngan" avskummades först mycket noga all "ånjär" eller "ovanjär" i en lerkrocka för att begagnas vid kakkbakning. Denna jäst var den förnämsta och deraf skulle prästerna hava tionde. Sen togs en drickestunna in och plaserades invid "jorretyngan" varefter en "trätratt" eller och koppartratt sattes i tunnans "sprudholl". Mor hade en drickestratt av trä vilken nu är å Trelleborgsmuseum. När detta var gjort börjades tvillnandet av drickat på tunnorna genom att drickat så varsamt som möjligt togs med ett "pottemått" eller dylikt i "jorretyngan" så att icke bottensatsen som kallades "bärma" upprördes och kom med drickat i tunnorna. Sen allt drickat väl tvillnat togs "bärman" också upp i en lerkrocka och gömdes till nästa bryggd skulle företagas då "bärme" tillsattes för att få "vörten" till att jäsa. "Bärma" baggnades också vid bröbakning en för att jemte den från förre baket tillvaratagna "surdegen" vilka blandades bland mjölet degen och dito några skjeder "bärma" för att få brödegen till att "jesa" så att brödet blev bra.

Så snart drickat var tvillnat på tunnorna utbars dessa och plaserades på "drickstyngafoden", som var stald å det svalaste och frostfriaste platsen som fanns på bondgården.

För att ej drickat skulle i synnerhet under varma sommar dagar för hastigt bli "syrt" och osmakligt klintes det väl omkring och över "sprudholl" me spången eller spångloged locket över spånghålet " med en läredslapp över spånglocket varöver klintes med lera upprörd i "fläskelaga" som höll leran mjuk så den ej

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 8592:9.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
Uppteckningsår: inl. 1941. Född år i Fru Alstad.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

torkade och sönder "sprack" utan isolerade locket lufttät. Sammaledes påsmordes det å tunnornas "tappeskrick" å de tunnor som skulle begagnas sist.

När drickat skulle begagnas var det blott att taga fatt i "drickestappen" som satt i "dricksskricken" och vride runt samt taga den mer eller mindre ut ej rent av så rann drickat ut i "drickeskannan". Drickeskannan var också gjort av eketrä och i äldre tider hade den också "träbon" och trähandtag senare var handtagen av järn, den hade ett lock av "böjeträ".

Altid i vardagslag dracks drickat utav denna drikeskanna som hade sin plats på stora stugobordet. Blev den tomm brukade drängarne säga till ~~minstgräbban~~ t.ex. "Elna! Tommes i drickeskannan" eller "hören jorr gille" ~~han~~ viste då med det samma vad som fattades och tog kannan och sprang efter mera dricka. En sådan drickes kanna hade mor, allt vad jag minnas tillbaka, stående på stugobordet. När jag blef äldre tyckte jag att det såg fullt ut med denna stora fula träkannan så utbyttes den mot ett porslinskrus varest en jägare med färglagda hundar jagade en springande hjort. Sen vi begagnat detta något år i vardagslaget, förut var det ju blott hederskrus liksom den gamle "silfverstoven" vid främmades besök, för att dagligen dricka derur blefvo vi trötta dervid ty drickat var alldrig så gott i detta krus då det stått några timmar på bordet blev det s.k. "doged" när kolsyran gått bort. Vi beslöto derfor att åter begagna den gamla drickesträkannan. Den skällades och gjordes ren varefter den följdes med nytappad dricka, men o ve den var en gång blivet kaserad och det ville den fortfarande vara. Den gav nämligen dric-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8592:10.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
 Härad: Skytts Adress: Långåkra, Fru Alstad
 Socken: Fru Alstad Berättat av: Bengt Holmberg
 Uppteckningsår: inl. 1941. Född år i Fru Alstad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kat en högst illesmakande moggig ejeträsdrickesmag. Den skållades på nytt och följdes med drik, men samma smak. Den stod lång tid med dricke i skållades åter men ingenting hjälp och kunde ej begagnas mera. Lyckligtvis slog den ej sönder och nu efter över 30 år står den åter på det stora från 1775 varande stenbordet med min morfarsmorfars och hans andra hustru min morfarsmormors namn i initialer på den gamla grova ekefaten der bostäverna O.J.S. (Ola Jönsson Bååth) och M.M.D. (Mätta Mickels Dotter) ano 1775 inskurits. Bordet med drickeskannan står nu i bondestugan på Trelleborgs Museum.

I min ungdom brukade de gamla vid besök hos varandra dricka s.k. "pirack" vilket bestod av vanligt öl eller dricka som de uppblandade med vanligt brännvin.

Att tappa dricka av de gamla drickestunnorna var ingen lätt sak såvida man ej var försiktig spildes det en hel del på gylvet vilket ansågs som en skamm. Många lystie episoder omtalas om hur vid gille skraddarn lade drickestappen från sig och i förskräckelse när kruset var fullt välte ljuset och kunde ej finna drickestappen utan måste stoppa fingern i "skrickehalled" och skrika himmels vi o rova po hjälp.

Det fanns också en löjlig drickestunnagåta berättad av kyrkovärden Nils Nilsson Stensgård-Grönby. Han dog ~~st~~ax efter 1914 års utställning i Malmö.

Gåtan lyder: " Dynta lå i bänken. O Tröls sto forr stänken. So stack han hinge po sin pifvernick. So add hinges vått forr gicks.

Skriv endast på denna sida!